

HİZMETLER EKONOMİSİ

İKTİSADİ TEORİDE HİZMET KAVRAMI SORUNLARI

1. KONU

Hizmetler ekonomisi rolünün gerçek anlamda nicel olarak işlenmektedir. Sebebi hizmet kavramının uzun yıllar tanımlanmamasıdır.

Hizmetlerin uluslar arası ticaret teorisinde göz ardı edilmesinin sebebi hizmeti ticari mallardan ayırmanın zor olmasından kaynaklanmaktadır. İktisat teorisinde klasik iktisatçılar bu konuya önem vermiştir.

Klasik iktisat kurucusu **Adam Smith** mal ve hizmet ayrımını yapmıştır. Fakat bu ayrım kısır faaliyet olarak ele alınmasını önleyememiş, sektörün düşük verimli olduğu tezi öne çıkmıştır.

John Stuart Mill verimli emek ve verimli olmayan emek ayrımını kullanmıştır.

Sağlık ve eğitim gibi hizmet

sektörlerinde çalışan işçileri verimli olarak sınıflandırmıştır

Karl Marx da emek verim ayrımını kullanmıştır.

Neoklasik iktisatçılar bu ayrım üzerinde fazla durmamışlardır. Bunlardan **Alfred Marshall hizmetleri maddi olmayan mallar olarak adlandırmakla yetinmiş ve konu üzerinde durmamıştır.

1930'lu yıllarda Colin Clark tarım (birincil sektör) ve sanayi (ikincil sektör) sektörlerine dahil olmayan tüm faaliyetleri hizmet olarak tanımlamıştır. (Clark, 1960). Bu yaklaşım hizmetler sektörü tanımın sanayi sektörüne bağlı hale gelmesine yol açmıştır.

Hizmetleri “gelişmeyen” olarak ele alan ve mal-hizmet ayrımını bu açıdan açıklamaya çalışan **Nicholas Kaldor'a** göre imalat sanayi malları hizmetlerden daha fazla “teknolojik gelişme” özelliği içermektedir. Hizmetleri daha az verimli olarak nitelendiren Kaldor, mal ve hizmet ayrımını gelişebilirlik (progressivity) esasına dayandırmış ve dolayısıyla da hizmetleri özünde gelişmeyen faaliyetler olarak görmüştür. Kaldor ayrıca gelişmiş ülkelerde ekonominin hizmet ekonomisine dönüşüyor olmasının istihdamı tehlikeye sokacağını öne sürmüş ve yeni bir sanayileşme politikası oluşturulmasını önermiştir

Bhagwati hizmet tanımında gelişebilirlik esasına önem vermiştir. Bhagwati'ye göre hizmetlere olan ilgi teknolojik gelişmelere bağlı olarak artmıştır. Mal-hizmet ayrımını tartışırken “sürekliliği olan teknik ve yapısal bir değişimden” yola çıkmaktadır. Buna göre bazı hizmetler mallardan bazı mallar da hizmetlerden kopmuştur. Bu kopuşa “**parçalanma süreci**” denir.

İktisat yazınında teorik düzeyde mal-hizmet ayrımı ve hizmet tanımı ile sınırlandırılması üzerinde duran araştırmacılar **T.P. Hill**, mal ve hizmetlerin farklı mantıksal kategorilere ait olduğunu öne sürmüş ve hizmet tanımını “**değişme**” kavramı esasına dayandırmıştır. Yani hizmetin saklanamaz olduğunu ileri sürmüştür.

Hizmetin Özellikleri

Hizmetlerin depolanamaz olması (**nonstorability**) ve fiziki varlığının olmaması (**intangible**) şeklinde ifade edilen iki özelliği teoride genel kabul görmektedir.

- Hizmet soyuttur
- Hizmet aynı zamanda üretilir ve tüketilir
- Hizmet heterojendir
- Hizmet emek yoğunudur.

Ticareti yapılan malların ekonomideki rolü iktisat modellerinde esas olarak 1950'li yılların sonu ile 1960'lı yılların başında yer almaya başlamıştır. Örneğin, **James Meade** ticarete konu olan ve olmayan mallar ayrımı modellerinin geliştirilmesinde öncü rol oynamıştır.

**Hizmet tanımının belirsiz olduğu bir ortamda hizmet tanımı yapabilmek için hizmetlerin gelişebilirliğine bakılmalıdır.

**Sağ kesimi, uluslar arası ticareti yapılamayan bir hizmettir.

Ülkemizdeki iktisatçılardan **Hanefi M. Aslan (Aslan, 1998)** hizmet kavramını hizmet ekonomisi bağlamında ele almaktadır. Buna göre “bir hizmet ekonomisinde satın alınan şey bir nesnenin veya bir sistemin bizzat kendisi değil onun gördüğü işlevdir”.

Hizmet konusunda açık bir tanım yapan **Gonzales d'Alcantara** da hizmeti “mal olarak sınıflandırılmayan iktisadi faaliyetlerin tamamı” şeklinde tanımlamaktadır.

Mal ve hizmet kavramları arasındaki ayrımı onaylayan **Cillian Ryan (Ryan, 1988)** iktisadi teoride mal ve hizmetlerin “mallar” başlığı altında birleştirilmesine karşı çıkmakta ve her zaman ikisini eşit tutmanın yanlış olduğunu ileri sürmektedir.

**Hizmetlerin imalat sanayi mallarından en önemli farkının “icat edilemez ve üretildiği anda tüketiliyor olmasıdır” diyebiliriz. İmalat sanayi ile hizmetlerin iç içe girmiş olması firmaların sektörel sınıflandırmasını zorlaştırmaktadır.

Hizmet sektöründe yeniliklerin yoğun olduğu alanlar: Mali hizmetler, dağıtım sektörü, toptan ve perakende ticaret, haberleşme hizmetleri ve yazılım yeniliklerin yoğun olduğu alanlardır. Bu alanlar bilgi ve iletişim teknolojilerine çok yatırım yapan alanlardır.

Yeniliklerin az olduğu sektörel alanlar ise daha çok beden gücüne dayanan spor alanları, işgücü alanları gibi alanlardır.

****Bir yenilik göstergesi olarak patentleri alabiliriz.**

Ar-Ge faaliyetlerinin önemine sıkça işaret etmektedir. Örneğin, konuyla ilgili araştırmalarda, İngiltere'nin 1990'lı yıllarda ABD, Japonya, İngiltere, Almanya ve Fransa gibi ülkeler ile arasındaki verimlilik açığının nedeni olarak Ar-Ge alanında zayıf kalması gösterilmiştir.

HİZMETLERİN SINIFLANDIRILMASI

Günümüzde kullanılan iktisadi faaliyet sınıflandırmasına gelince, tüm iktisadi faaliyetlerin sınıflandırılmasında çok kullanılan iki yöntem vardır. Birisi üretim esasına göre yapılan sınıflandırma, diğeri de ticaret esasına göre yapılan sınıflandırmadır.

SNA=Birleşmiş Milletler Milli Muhasebe Hesapları Sistemi

ISIC= Uluslar Arası Standart Sanayi Sınıflandırması (En önemli versiyonu 3 numaralı versiyondur. Bu bölüm 6 versiyonda 138 hizmet sektörünü içerir. TUİK 3 numaralı versiyonda yer alır)

CPC=Merkezi Ürün Sınıflandırması: (600 den fazla hizmet ürünü saymaktadır. GATT.Uruguay görüşmeleri sırasında bu sınıflamadan yararlanılmıştır)

IMF=Uluslar arası Para Fonu: (Uluslararası ticaretin ölçülmesinde en temel kaynaktır.)

1970'li yıllarda **UNCTAD'ın** gerçekleştirdiği hizmet sınıflaması =Dağıtım-Üretim-Sosyal-Kişisel Hizmetler

İKTİSAT YAZININDA HİZMETLER

1-Yeni Hizmetler:Eğlence, eğitim, sağlık gibi hizmetler

2-Tamamlayıcı Hizmetler: Bankacılık, finans, nakliye, toptan ve perakende ticaret gibi hizmetler

3-Eski Hizmetler:Ev hizmetleri gibi hizmetlerdir.

Kişileri etkileyen hizmetler ile **Malları** etkileyen hizmetler" arasında ayırım yapmak gerekir. Kişileri etkileyen hizmetler üretici birimin faaliyetinin sonucu olarak kişinin fiziksel veya zihni durumunda bir değişme olarak tanımlanabilir. Kişilerin ulaşımı, saç kesimi, eğitim, haberleşme ve tıbbi tedavi gibi hizmetler bu gruba girmektedir. Kişileri etkileyen hizmetlerin en başında eğitim hizmetleri gelmektedir. Malları etkileyen hizmetler ise bir malın durumunda ortaya çıkan değişmedir. Bu tür hizmetlere malların taşınması, posta hizmetleri, tamir, bakım ve temizlik hizmetleri örnek gösterilmektedir.

Malları ve kişileri etkileyen hizmetler şeklinde yapılan bu ayırım, Birleşmiş Milletlerin maddi malların sınıflandırılmasıyla ilgili olan MPS (Material Product System) adlı sistemde yapılan maddi ve maddi olmayan hizmetler ayırımına karşılık gelmektedir. MPS'de tüm üretim şekilleri "maddi üretim alanları ve maddi olmayanlar" olarak iki alana ayrılmaktadır (UN, 1974). Maddi olmayan üretim alanı halkın bazı toplumsal ve kişisel gereksinimlerini karşılamak için topluma hizmet sağlamaya yönelik tüm faaliyetleri kapsar. Hizmetlerin burada birinci sıradaki özelliği kural olarak sağlandıkları anda tüketiliyor olmalarıdır. ikinci özelliğe göre ise iş gücünün uygulama nesnesi insanın kendisidir. Oysa maddi malların üretiminde işgücünün uygulama nesnesi, doğal şeyler ve güçlerdir. Bu durumda maddi olmayan alan, "kişileri etkileyen hizmetlere" karşılık gelmektedir. MPS'de taşımacılık ilke olarak iki ayrı üretim alanına ait olmak üzere malların ve kişilerin taşınması olarak ayrılmış ise de uygulamada veri güçlüğü nedeniyle taşımacılık maddi üretim alanına dahil edilmiştir.

Kişileri etkileyen hizmetlerde "ölçüm" sorunu alanda tartışılan konulardan biridir. Örneğin, öğretmenin öğrenciye aktardığı bilgilerin miktarı doğrudan ölçülebilir değildir. Nitekim bir doktorun hastasına verdiği tavsiyeler de ölçülemez.

Değişmenin sürekli ya da geçici olması durumuna göre "geçici hizmetler-kalıcı hizmetler" ayırımını öne süren görüşlere göre araba yıkama ve temizliği geçici bir hizmet olarak sınıflandırılırken ev boyama ve badanası, kalıcı hizmet olarak değerlendirilebilir.

Kişileri etkileyen hizmetler ise zihinsel ve fiziksel koşullardaki değişmeye göre iki alt gruba ayrılmaktadır. Eğitim ve eğlence hizmetleri **zihinsel değişimi** taşımacılık ve tıbbi tedavinin bazı biçimleri de **fiziksel değişimi** içerir.

Teknolojik içeriklerine göre hizmetler: (1980) **bilgi temelli hizmetler** ve **üçüncül(ikincil grup)** hizmetler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sigortacılık, mesleki ve teknik hizmetler, bazı bankacılık hizmetleri, bilgi teknolojisi hizmetleri, reklam, sinema filmleri, tedavi hizmetleri, eğitim ve bazı kamu hizmetleri bilgiye dayalı olan hizmetlerdir. ikinci gruba ise gemicilik hizmetleri, dağıtım, leasing, franchising, perakende ticaret, seyahat, bazı sosyal hizmetler, eğlence hizmetlerinin çoğu ve kişisel hizmetler girmektedir.

****Bilgi-temelli hizmetler nispi olarak yüksek oranda beşeri sermaye içeren özellikte iken ikinci gruptakiler daha düşük beşeri sermaye ve daha basit üretim yöntemleri gerektirmekte olup daha ziyade tüketim-yönlü özelliktedir.**

1990'lı yıllarda yapılan sınıflandırmaların başında hizmetleri iktisadi işlevlerine ve/veya hizmet sunan veya hizmet tüketenin bu hizmete attığı gerçek değerine göre ayıran sınıflandırma gelmektedir. Bu tip sınıflandırmalar genellikle iktisat politikasına yönelik analizlerde kullanılmaktadır. Bu ayırma örnek olarak piyasa hizmetleri ve piyasa-dışı (kamusal) hizmetler şeklindeki ayırımı gösterebiliriz.

Kullanım durumuna göre de yapılan bir sınıflandırma vardır. Burada hizmetler **ara hizmetler** ve **nihai hizmetler** olarak sınıflandırılmaktadır. Ara hizmetler dağıtım ve üretim hizmetleri şeklinde iki alt grupta toplanmaktadır. Nihai hizmetler ise sosyal ve kişisel hizmetleri içermektedir. Ara hizmetler toptan ve perakende ticaret, nakliye ve depolama hizmetleri, haberleşme, mali, mesleki ve iş hizmetlerini kapsamakta iken nihai hizmetler eğitim, sağlık ve tıbbi hizmetler, ev hizmetleri, eğlence ve kültürel hizmetleri ve otel-lokanta hizmetlerini içermektedir

2. KONU

Ekonomide yer alan 3 temel sektör: Tarım , sanayi ve hizmet tir.

Üç sektör modelini FISHER ve CLARK geliştirmiştir.

1.Sektör: (Tarım, Balıkçılık, Ormancılık, Madencilik)

2.Sektör: (imalat, İnşaat, Kamu Hizmetleri)

3.Sektör: (Ticaret, Ulaşım, İletişim, Hizmetler)

Gelişme sürecinde ülkeler sanayi sektöründen hizmet sektörüne kayacaklardır.

Hizmet sektörleri üzerine odaklanan ilk çalışma Alan Fisher tarafından 1935 yılında yapılmıştır

Engel, 1850'li yıllarda zengin hane halklarının mallardan ziyade hizmetler için daha fazla harcama yaptıklarını gözlemlemiştir. Buradan hareketle de bir ekonomide bireylerin geliri arttığında hizmetlere olan talebin, gıda ve mamul mallara olan talebinden daha hızlı artacağı sonucunu çıkarmıştır.

Fisher'e göre birincil sektörde talebin gelir esnekliği düşükken, ikincil sektörde orta düzeyde ve üçüncül sektörde ise yüksektir

Clark üretilen malın türündeki değişme ile verimlilik artışları sonucunda istihdamın birincil sektörden, ikincil sektöre sonra da nihai olarak üçüncül sektöre kayacağını ileri sürmüştür. Clark yaptığı bu sektör ayrımını bireylerin tüketim ihtiyaçlarına dayandırmıştır.

Özetle: Fisher-Clark Üç Sektör Modeli'ne göre ekonomiler tarım sektöründen önce sanayi, daha sonra ise hizmet sektörüne geçeceklerdir. Fisher bu sektörler arası geçişi tüketicilerin talebinin gelir esnekliğindeki değişmeye bağlarken, Clark bunu iş gücü dağılımda meydana gelen değişme ve farklı sektörlerde üretilen malın türüne bağlı olarak açıklamaktadır

Fourastié ise sektörler arası geçişi teknik ilerleme ve sektörün talep doygunluğu açısından irdelemektedir. Bell ise sektörel gelişimi toplum yapısına dayandırarak ele almakta ve nihayetinde toplumların sanayi ötesi topluma geçeceklerini ifade etmektedir. Gershuny ise modern toplumdaki eğilimin bir hizmet toplumuna değil, aksine” kendi kendine yeterli bir hizmet toplumuna” yönelik olduğunu ileri sürmektedir.

Jean Fourastié'nin Üç Sektör Modeli

Jean Fourastié ise “Yirminci Yüzyılın Büyük Umudu” adlı eserinde, Fisher ve Clark'ın üç sektör ayrımını betimsel bir sınışıma olduğu gerekçesi ile eleştirmiştir. Buna karşılık sektörlerin gelişim süreçlerini açıklayan bir teori geliştirmiştir. Fourastié, teorisini ne bir malın türü ne de bunun üretim şekli üzerine inşa etmekte-Fourastié'ye göre, **1. Teknik ilerlemenin boyutu** (emek verimliliğindeki artışa göre ölçülen) ve **2. Talep doygunluğu**, yani talebin gelir esnekliği (Fisher ve Engel'e dayandırarak) sektörlerin gelişimini açıklayan faktörlerdir. Bu bağlamda Fourastié'e göre, bireylerin geliri arttıkça birincil ve ikincil sektörde üretilen malların talebi de önce artar. Bu mallara yönelik doygunluğa ulaşıldığında ise artık üçüncül sektör mallarına yani hizmetlerin talebi artmaya başlar

****Fourastié sektörlerin gelişimini teknik ilerlemenin boyutuna ve talep doygunluğuna dayandırmıştır.**

Fourastié nin “medeniyetler ile ilgili görüşleri

1. “Birincil Medeniyet” (hakim iktisadi alan: tarım)
2. “İkincil Medeniyet” bir geçiş dönemi olarak (hakim iktisadi alan: sanayi üretimi)
3. “Üçüncül Medeniyet” (hakim iktisadi alan: hizmet üretimi)

Fourastié'nin ileri sürdüğü sektörel gelişme modeline göre

- a. Talep doygunluğu sektörlerin gelişimini açıklayan faktörlerden biridir.
- b. Teknik ilerleme ikincil sektörde diğer sektörlerle göre daha fazladır.
- c. Üçüncül sektörde eğitim, kültür ve boş zamana olan talep artacaktır.
- d. Verimlilik artışları üçüncül sektörde kısıtlı olmaktadır.

Sanayi Ötesi Toplumun Dört Temel Özelliği

- Sanayi ötesi toplum bir hizmet toplumdur,
- Bilgi, bilim ve teknoloji sosyal yaşamda önemli bir rol oynamaktadır,
- Profesyonel ve teknik personel büyük bir önem taşımaktadır,
- Geleceğin şekillenmesinde teknolojinin kontrol edilebilirliği ve kullanılabilirliği önem kazanmaktadır.

Bell'e göre 21. yüzyılda iş gücünün büyük bir kısmı "profesyonel ve teknik sınıf"tan oluşacaktır. Sanayi ötesi toplum, sanayi toplumunun mülkiyet güdüsünü, bilim ve eğitim ile değiştirmektedir. Böylece Bell sanayi ötesi toplumun "bilgi toplumu" olacağı yönündeki teorik çerçeveyi oluşturmaktadır.

Bell in 5 Ekonomik Sektör Modeli

1. Sanayi öncesi toplumlarda tarımsal faaliyetler
2. Sanayi toplumlarında sınai mal üretimi
3. Üçüncül sektör: trafik ve dinlenme gibi hizmetler
4. Dördüncül sektör: bankacılık ve sigortacılık gibi hizmetler
5. Beşincil sektör: sağlık ve eğitim hizmetleri

diğer bir ifadeyle 5 ekonomik sektör modeli

Birincil (Tabii Madde işleme): Tarım, Madencilik, Balıkçılık, Ormancılık

ikincil (Mal Üretimi): imalat ve işleme

Üçüncül (Yerel Bireysel Hizmetler): Restoranlar, Oteller, Kuaförler ve Güzellik Salonları, Kuru Temizleme, Bakım ve Tamirat Hizmetleri

Dördüncül (Ticaret): Taşımacılık, iletişim, Perakendecilik, Finans ve Sigorta, Gayrimenkul, Kamu Hizmetleri

Beşincil (insani potansiyelin geliştirilmesi): Sağlık, Eğitim, Sanat, Ar-Ge, Eğlence

J.Gershuny (1974), modern toplumdaki temel eğilimin bir hizmet toplumuna değil, aksine "kendi kendine yeterli bir hizmet toplumu (self-servis toplumu)"na yönelik olduğunu ileri sürmektedir. Gershuny'e göre, hane halkının hizmetleri sanayi malları ile ikame etmek amacıyla gerekli makineleri satın alması, tüketimden ziyade hane halkının sermaye yatırımdır. Bu tür makinelerin iktisadi faydası doğrudan tüketiciye yansıdığından, katma değer yaratan istatistiklere yansımamaktadır.

Sanayi Ötesi Toplumlara Ait Özellikler

1. Ortaya çıkan ilk değişim, kendini iktisadi sektörlerde göstermiştir. Hizmet sektörünün önemi artmış ve
2. İkinci eğilim, bilgisayar temeline dayanan otomasyonun ağırlık kazanmasıdır.
3. Üçüncü eğilim, hayat çizgisinin farklı yönleri doğru kaymaya başlaması ve sınıfsal farklılıkların azalması şeklindedir. Kadınların rollerinde de değişim başlamıştır.

EKONOMİLERİN HİZMET SEKTÖRÜNE KAYMALARININ NEDENLERİ (MELVİN. 1995):

1. Tüketicilerin hizmetlere yönelik talebi mal talebine göre daha hızlı artmıştır.
2. Emek verimliliğindeki artış sanayi sektörüne göre hizmet sektöründe daha düşüktür.
3. Daha önce tüketicilerin kendileri tarafından evde üretilen hizmetler artık hizmet üreten işletmeler tarafından gerçekleştirilmektedir.
4. Hizmetlerin mal üretim süreçlerinde ara malı olarak kullanılmaları nedeniyle bunların ara malı olarak talebinde büyük artış olmuştur.

****Hizmet sektörüne ilk önce sanayileşme sürecini tamamlamış gelişmiş ülkeler geçmiştir**

Hizmet Sektörünün Büyümesine Neden Olan Faktörler

- 1-Refah düzeyinde artış
- 2-Boş zamanında artış
- 3-İşgücü demografisindeki değişme
- 4-Yaşam beklentisinde artış
- 5-Ürünlerin/malların karmaşıklığındaki artış ve teknolojik ilerleme
- 6-Yaşam karmaşıklığında artış
- 7-Çevre bilincinde artış
- 8-Yeni ürünlerin sayısındaki artış

Hizmet Sektörünün Gelişimini Sınırlayan Faktörler

1. Yerel düzenlemeler rekabeti sınırlayan en önemli faktördür.
2. Düzenlemeler firmaların kaynakları etkin kullanmalarını engelleyebilir.
3. Faaliyetlerin kapsamı veya sunulabilecek olan malların türleri üzerindeki düzenlemeler, firmaların ölçek ekonomilerinden veya bunlarla ilişkili alanlarda önemli sinerjilerden faydalanmalarını engelleyebilir.
4. Uygun olmayan düzenlemeler firmaları yenilik geliştirmeye ve mal ve hizmetlerin kalitesini değişen tüketici ihtiyacına göre uyarlamaya karşı isteksiz yapmaktadır.

Hizmetlerin Uzun Süre Uluslararası Ticaretin Konusu Olmalarını Geciktiren Engeller

- 1- Hizmetler için ulaşım ve haberleşme maliyetlerinin yüksek olması,
- 2- Telekomünikasyon ve ulaşım gibi temel hizmetlerde yasal ve kurumsal nedenlerden ötürü kamunun tekel konumunda olması,

- 3- Rekabeti önleyen çeşitli idari kısıtlamaların bulunması,
- 4- Hizmet sunucusu ve tüketicisinin aynı anda aynı yerde bulunması gerekliliği.

Ancak, 1970'li yıllardan itibaren malların üretim, muhafaza, işletme ve dağıtımında önemi giderek artan bilgi ve iletişim, hızlı kentleşme, ulaşım ve haberleşme sektörlerinde sağlanan gelişmeler ile azalan maliyetler, telekomünikasyon ve bilgisayar teknolojisinde ortaya çıkan ilerlemelerle birlikte uluslararası hizmet ticaretinin önemi daha da artmış ve yukarıda belirtilen engeller ortadan kalkmaya başlamıştır.

**GATS (Hizmet Ticareti Genel Anlaşması) çerçevesinde ticaret ve yatırım rejimlerindeki serbestleşmeler ve bölgesel anlaşmalar, hizmet ticaretini ve bunun serbestleştirilmesini önemli bir politika unsuru olarak ortaya koymuştur.

Hizmet Ticaretinin Yapılmasının Nedenleri

- 1-Kaynak dağılımındaki farklılıklar
- 2-Kültürel geçmiş farklılıkları
- 3-Bilgi farklılığı
- 4-Nitelikli eleman yetersizliği
- 5-Altyapı yatırımlarındaki farklılık
- 6-Fiyat farklılıkları
- 7-Hizmet farklılaştırması

Hizmet Sektörünün İmalat Sanayi Acısından Önemi

1. İmalat sanayi ve hizmetler birbiriyle yakından bağlantılıdır
2. İmalat sanayi artan oranda hizmet sunucusu olarak faaliyet göstermektedir:
3. Sanayi sektörü hizmetlerin en büyük kullanıcısıdır

Hizmet ticaretinin dünya piyasasında serbestleştirilmesi sanayi işletmelerinin rekabet etme potansiyelini geliştirmektedir.

İstihdamın Hizmet Sektörlerine Kaymasına Neden Olan Ekonomik Güçler

- 1-Yüksek gelir esnekliği
- 2-Düşük talebin fiyat esnekliği ile birlikte verimlilikte düşük büyüme
- 3-uluslar arası ticaret
- 4-Hizmet faaliyetlerinin dışsallaşması

Dış kaynak kullanımı (outsourcing), daha önce şirket içinde yürütülen faaliyetlerin etkinlik, hız,kalite, maliyet gibi nedenlerle şirket dışındaki işletmelere sözleşme yoluyla aktarılmasıdır.

1990'lı yılların ortalarından itibaren dünya genelinde yaratılan yeni iş alanlarının %90'ı hizmet üreten firmalar aracılığıyla ortaya çıkmıştır.

Ele alınan ülkenin ekonomik durumu ve bütün hizmet alt sektörlerinin büyüme dinamikleriyle bağlarının aynı derecede güçlü olmaması nedeniyle bazı sektörlerde oldukça yüksek istihdam artışları gerçekleşirken; diğer bazı alt sektörlerde ise, istihdam artışının durağan bir seyir izlediği görülmektedir. Dolayısıyla alt hizmet gruplarının istihdamdaki payları, o ülkenin hizmet ekonomisi olma yolunda ne derece ilerleme kaydettiğinin de bir göstergesidir.

Birçok OECD ülkesi için hizmet sektörünün genişlemesi sadece iş gücünün mal üretiminden hizmet üretimine kayması değil de yeni işçi gruplarının harekete geçirilmesi ve toplam istihdamın artırılması ile ilgilidir.

Uzun süre hizmet sektöründe verimlilik artışlarının imalat sanayine göre çok daha yavaş olduğu ileri sürülmüştür. Bu konu hakkında yapılan birçok farklı açıklama arasında özellikle "hizmetin azalan verime konu olması ve emek yoğun yapı sını nedeniyle sermaye birikimi, yenilikler ve ölçek ekonomileri ile hizmet faaliyetlerinin verimli hâle getirilmesinin mümkün olmadığıdır"

Verimlilik artışları dört farklı kanaldan gerçekleşmektedir.

- Birincisi, bilgi işlem teknolojilerine yatırım yapılması sermayenin derinleşmesine yol açar ve emek verimliliğinin artışını hızlandırır.
- İkincisi, network (ağ) etkileri ve bilgi işlem teknolojilerini kullanan her iki işletme arasında işlemlerin yayılması bu işletmelerin verimliliğini artırmaktadır.
- Üçüncüsü bilgi teknolojisi ile firmaların iş yeri uygulamalarındaki değişimler toplam verimliliği artırmaktadır.
- Son olarak da, uluslararası teknoloji transferi ve küresel boyuttaki taahhütler teknolojide geri kalmış firmaları ayıklayarak verimlilik artışını sağlayacaktır.

Uluslararası sermaye akımlarının bir türünü oluşturan doğrudan yabancı yatırımlar, üretime dönük yapıları ile yatırım yapılan ülkeye kaynak girişinin yanı sıra teknoloji, yönetim bilgisi ve ticari sırların da transfer edilmesini sağlamaktadır.

****Emek verimliliği:** emek birimi başına (kişi başına yada bir saatlik emek ile) elde edilen reel GSYİH miktarıdır. Dolayısıyla emek verimliliği, GSYİH'nın toplam emek saatine bölünmesi ile hesaplanır.

****Gelişmekte olan ülkeler sahip oldukları karşılaştırmalı üstünlüklerini belirleyerek, uluslararası hizmet ticaretinden aldıkları payı artırabileceklerdir. Özellikle ülke içerisinde gerçekleştirecekleri iç reformlar sayesinde ülkelere doğrudan yabancı sermaye çekerek, teknoloji transferi, know-how, modern işletme ve pazarlama yöntemlerinin gelmesine ortam hazırladıkları takdirde, ekonomik büyümeleri üzerinde olumlu katkılar sağlayacaklardır.**

3. KONU

HİZMET SEKTÖRÜNÜN NİTELİKLERİNDEKİ DÖNÜŞÜM

Hizmetler çoğunlukla soyut, üretim ve tüketimin eşanlı olduğu, stoklanma ya da geri alınma sorunu olan ürünlerden oluşmaktadır. Bu niteliklerin hepsi uzun mesafeli ticaret için zor niteliklerdir. Bu nedenle hizmet üretimi yerleşmiştir. Bununla birlikte çağımız, pek çok hizmet sektörünün ticaretinin mümkün olduğu, hatta geliştiği bir çağı temsil etmektedir. Bilgi teknolojileri, ulaştırma ve bilgisayarların gelişmesi ve buna bağlı olarak küreselleşme hizmet sektörünün niteliklerini değiştirmiştir.

//Bilgi teknolojilerindeki gelişme, ulaştırma ve bilgisayarların gelişmesi, hizmet sektörünün niteliklerini değiştirmiştir

//Hizmet sektöründe üretim ve tüketimin eş anlı oluşu, yeni teknolojilerle farklı bir anlam kazanmıştır. Yemek sektöründe olduğu gibi.

//Stoklama ve geri alınamazlık özelliği de bilgi teknolojileri ile farklılaşmıştır (Barrett ve Davidson, 2008: 5). Kayıt cihazlarının gelişmesinden önce müzik üretimi ve sunumu aynı andalık ve stoklanamama özelliklerini taşıyordu. Geleneksel olarak bu özellikleri nedeniyle ticarete konu olmayan hizmetler olarak sınıflandırılmaktaydılar.

Hizmet üretiminin teknoloji ile değişen nitelikleri

- Eş zamanlı üretim ve tüketim
- Stoklanamama
- Yerellik
- Parçalara bölünmezlik

BİT (Bilgi ve İletişim Teknolojisi) öncesi, posta hizmeti kâğıda mürekkepli kalemle yazılan, gideceği yere göre bir süresi olan bir haberleşme aracıydı. Yazılı materyal olması nedeniyle haberleşme stratejik bir ürün kabul edildiği için kontrol bile edilirdi. BİT sonrası, elektronik posta sistemi (e-mail) aracılığı ile haberleşme çok hızlı yapılabilmektedir. Hizmetin aynı andalığı bölgeselliği de ortadan kaldırmıştır.

Küreselleşme: Ekonomik, sosyal, teknolojik, kültürel, politik ve ekolojik denge açılarından dünyadaki bütünleşme hareketlerinin artması anlamına gelmektedir.

Özellikle internet'in kullanımındaki artış da dâhil olmak üzere, ulaştırma ve telekomünikasyon altyapısında yaşanan gelişmeler, insanların birbirleriyle karşılaşma olanaklarını arttırmıştır. Bu nedenle küreselleşme ürünlerin, fikirlerin, bilginin, hatta ulusların kendine has özelliklerinin giderek artan bir oranda birbirleriyle değişimine neden olmaktadır.

Hizmetler ile küreselleşme birkaç kanaldan birbirlerinin gelişimini etkilemektedir. Küreselleşme için **ulaştırma ve iletişim** ağlarının yaygınlığı hayati öneme sahiptir. Hizmet sektörünün ulaştırma ve iletişim ağlarını kurarak gelişmesi aynı zamanda küreselleşmeyi de mümkün kılmaktadır. Seyahat, uluslararası ticaret, satın alma ve farklı yerlerdeki mal ve hizmet satışını kolaylaştırmaktadır. Hizmetlerin bazıları (deniz ve kara yolu ticareti gibi) geleneksel hizmetlerdir. Yeni teknolojilerin uygulandığı telekomünikasyon gibi hizmetler modern hizmetler olarak kabul edilebilir. **Küreselleşmenin yayılışında** bu hizmetler temel oluşturmaktadır.

Hizmetler ile küreselleşme arasındaki bir diğer ilişki **üretim faktörlerinin hareketliliğinden** kaynaklanmaktadır. Örneğin modern şirketler yurt dışı işlemlerinde, hukuki veya vergi konularında, marka yaratma ve sürdürme konularında danışmanlık hizmetlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Sanayi Devrimi sırasında bu tür ihtiyaçlar şirket içinden karşılanırken küreselleşme ile dünyanın herhangi bir yerinde yaşayan eğitilmiş bireylerden hizmet alınarak bu ihtiyaç giderilmektedir.

Şirketlerin dış kaynak kullanımı olarak adlandırılan bu olguya başvurmalarının nedeni bir uzmanın sadece bir şirketin tekelinde kalmasının ücret veya teknik donanım maliyetini çok artırmasıdır. İş gücü ihtiyacının yerel değil de uluslararası karşılanması ise ülkeler arasında nitelikli iş gücünü yetiştirmenin maliyet farklılıklarının kaynaklanmaktadır.

Sermayenin hareketliliği için bankacılık ve iletişim alanlarında şirket birleşmeleri ya da özellikle ulaştırma alanında görülen büyük inşaat yatırımları ve bunlar için gereken insan gücü, hizmet sektöründe küreselleşmeden beslenen alanlar arasında yer almaktadır.

Küreselleşme, bilgi ve iletişim teknolojileri ile birlikte hizmet sektörünü ticareti yapılabilir hâle getirmiştir.

İç hukuk yollarının yanı sıra ikili ve çok taraflı anlaşmalar (**GATT ve GATS gibi**), **WTO** ve **AB** gibi ulus üstü (supranational) kuruluşlar aracılığı ile yapılan düzenlemeler hizmet sektörünün küresel hizmet ticaretine konu olabilmesi için bir zorunluluktur.

HİZMET TİCARETİ VE ALT YAPI

Hizmet ticaretinin genişlemesi ve artması, **bilgi ve iletişim teknolojilerine** ihtiyaç duymaktadır ve küreselleşmeden etkilenmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojileri de bilgisayar, yazılım, eğitilmiş insan gücü gerektirmektedir. Küreselleşme ise bilgi ve iletişim teknolojilerine, ulaştırmadaki gelişme ve hukuksal düzenlemelere ihtiyaç duymaktadır. Telekomünikasyon, ulaştırma, finansal hizmetler, beşerî sermaye ve hukuksal yapı hizmet ticaretinin gelişmesinde bir altyapı olarak kabul edilebilir.

Teknoloji Başarı Endeksi **Ülkelerin teknoloji yaratma ve onu özümseme performansları ölçülmektedir

**GATS hizmet ticaretinin çerçevesini oluşturan hukuki düzenlemelerdendir

Dijital bölünme: Bilgi teknolojilerine sahip olanlarla olmayanlar arasındaki farktır. Gerçekten, günümüzde e-devlet, sağlık ve eğitim hizmetlerine İnternet üzerinden erişimi olanlar ile olmayanlar arasındaki fark dijital bölünmeye yol açmaktadır.

Bilgi çağının mesleklerinden bazıları

- Anketörlük
- Çocuk bakıcılığı
- Bilgisayar programcılığı
- Veri araştırmacılığı

Hizmet ticaretinin gelişmesi için gereken unsurlardan bazıları

- Ulaştırma
- Telekomünikasyon
- Beşerî sermaye
- Hukuki altyapı

**Telefon kullanımının yaygınlığı bir ülkede “eski buluşların kullanım” yaygınlığının bir göstergesi olarak düşünülmektedir?

Teknoloji Başarı Endeksi'ne göre en iyi durumdaki ülke **Finlandiya dır.

Telif hakkı ve lisans ücretleri bir ülkede “yeni teknoloji oluşturulmasının” bir göstergesi olarak kabul edilmektedir

Telekomünikasyon : -Hizmetin eş anlılığına ilişkin özelliğini değiştirmiştir. Hizmet arz eden ile talep edenin artık yüz yüze olması gerekmemektedir.

-Hizmetin niteliği yanı sıra maliyeti üzerinde de etkili olmaktadır.

İletişim araçlarına erişim ve kullanma, teknolojik başarıyı ve dolayısıyla ekonomik gelişmeyi hızlandırmaktadır. Bu nedenle son yıllarda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (The United Nations Development Programme, UNDP) kapsamında oluşturulan, Teknoloji Başarı Endeksi (The Technology Achievement Index,TAI) ile ülkelerin teknoloji yaratma ve onu özümseme performansları ölçülmektedir. Program bu endeks aracılığı ile teknoloji yaratma ve özümsemenin ülkelerin gelirleri ile ilişkisini araştırmaktadır.

Teknoloji Başarı Endeksinin 4 Bileseni

- 1-Teknoloji yaratılması
- 2-Güncel yeniliklerin özümsemesi
- 3-Eski yeniliklerin özümsemesi
- 4-İnsan becerisi

Endeksin varsayımları arasında teknolojik başarının ve yüksek öğrenimli insan sayısının telefon, İnternet gibi iletişim araçlarının kullanımı ile artacağı ve aynı zamanda üretilen teknolojiden elde edilen fikri mülkiyet gelirlerinin de artacağı yer almaktadır

** Patent gelirlerinin büyük kısmını kazanan Japonya'nın ihracatının %80'ini teknoloji ürünlerinden oluşmaktadır.

Ulaştırma

Sanayi Devrimi'nin en önemli ayağını oluşturmuş olan ulaştırma hizmetleri günümüzde de büyük önem taşımaktadır.

1500-1840 yılları arasında atlı araba ve yelkenli gemilerin dünyasında en yüksek hız saatte 16 km idi.

Ulaştırma Sektörünün özellikleri

--Ulaştırma maliyetleri düşükçe hizmetlerin yerel firmalar tarafından verilmesinin önemi azalmaktadır.

--Ulaştırma maliyetleri yüksekse yerel hizmet veren kurumlar önem kazanacaktır.

Ülkelerin ve bireylerin gelirleri artıkça zaman değer kazanmakta ve daha hızlı ulaştırma araçları için talep artmaktadır.

--Ulaştırma sektörünün bir diğer özelliği daha vardır. O da maliyetlerin merkezlerin örümcek ağı gibi yüksek oranda birbirlerine bağlanması durumunda düşmesidir.Bu nedenle ağı oluşturulması zaman ve finans gerektirmektedir. Ağı kurulmasının yüksek maliyeti, doğal tekelleşme yarattığı için, ulaştırma genellikle kamu üretim alanıdır. Ulaştırma sektöründeki gelişmelerin yüksek maliyet gerektirmesinin bir diğer sonucu, ülkeler arasında gelişme farklılıkları yaratmasıdır. Ülke içinde ve dünya ile ulaştırma ağını iyi kuramamış ülkeler, ekonomik gelişmede de hizmet ticaretinin gelişmesinde de daha geridedir.

Finansal Hizmetler

Bankacılık sisteminin yerelliği dünyadaki büyük bankaların yerel bankalar ile birleşmeleri ile sağlanabileceği gibi, yerel bankalar ile hizmet anlaşması yapmaları ile de sağlanmaktadır. Bir hizmet sektörü olarak finans sektörü, diğer hizmetlerin altyapısı için zorunlu bir sektördür. Dolayısıyla uluslararası anlaşmalarla ilk düzenlenen alanlardan biridir. Bu alanda genel olarak birbiriyle çatışan iki görüşten söz etmek mümkündür: Birincisi uluslararası hizmet yatırımlarının yapılabilmesi için sermayenin istediği zaman çıkabilme garantisi olarak düşünülebilecek talepler; ikincisi de paranın hızlı hareketinden zarar görebilecek gelişmekte olan ülkelerin sınırlama talepleri.

Yeni ülkeler ve bölgelerde hizmet vermek risk unsurları taşımaktadır. Benzer şekilde yeni ürünler üretmek de risk unsurları taşımaktadır. Sigortacılık ve reasürans kurumları bu yapı için bu risklerin hafifletilmesi görevini üstlenmektedir.

Beseri Sermaye : Beşerî sermaye üretime katılan iş gücünün sahip olduğu ve diğer üretim faktörlerinin daha verimli kullanılmasına imkân veren bilgi, beceri, tecrübe ve dinamizm gibi pozitif değerler olarak tanımlanmaktadır.

Ekonomi yazınında beşerî

sermaye olarak adlandırılan eğitilmiş insan gücü, Sanayi Devrimi sırasında da ülkeler arasında gelişmişlik farklılıkları yaratmıştır. İnsanın önemi hizmetler sektörüne dayalı yeni ekonomik gelişmede de ön plana çıkmaktadır. Yeni hizmetler sektörü alanları, eğitimleri giderek artan iş gücüne ihtiyaç duymaktadır. Teknoloji üretimi, bilgi birikimi aracılığı ile yapıldığı için eğitilmiş insan gücü sanayi ötesi toplum ve üretim tarzı için aslında bir zorunluluktur.

Çağımızın sanayi toplumuna kullanıcı ve üretici olarak bağlanabilmek, bireylerin eğitim seviyelerinin yükselmesini **ön şart** olarak sunmaktadır. Kendisi de hizmet olan eğitim ve ürünü olan insan bilgi toplumunun temel ekonomik kaynağıdır. Bu nedenle de çağımızda insan becerilerinin sürekli olarak artırılması amaçlanmaktadır.

Beyin Göçü: Eğitilmiş insan kaynakları açısından gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmiş ülkeleri sübvans etmesidir.

Eğitilmiş insan gücünün fiziksel sermaye ile birleşmesi gerekmektedir. Eğitilmiş bireyler eğer eğitimlerinin gereği olan yerlerde ve koşullarda çalışmıyorlarsa bilgi teknolojilerinin de yardımıyla çalışabilecekleri yerlere göçmektedirler. Ekonomi yazınındaki adı ile beyin göçü, eğitilmiş insan gücünün kendi ülkesinde uygun koşullar bulamaması nedeniyle sanayileşmiş ülkelere yerleşmesini ve çalışmasını ifade etmektedir

Yeni hizmet sektörlerinin büyük bir grubunun bilginin üretilmesi, saklanması, çoğaltılması, sunulması, öğretilmesi gibi her tür mesleğin içinde önemli bir yer alacaktır. Bu nedenle bilginin işlenmesi ve toplanmasında kullanılan teknikler ön plana çıkmaktadır ve meslek hâline gelmektedir. Hindistan, "bankacılık, sigortacılık, teknoloji, mühendislik ve işletme hizmetleri ve telekomünikasyon gibi alanlarda çok uluslu şirketlerin küresel üretim zincirinde rağbet gören çağrı merkezlerini yönettikleri, finansal muhasebe ve veri tabanı üretimi yaptıkları bir bölge hâline gelmiştir"

Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS)

Telekomünikasyon, İnşaat, Ulaşım, Turizm, Finans ve uzmanlık hizmetlerini kapsamaktadır.

GATS sözleşmesini imzalayan ülkeler, farklı alanlarda serbestleştirmeyi ya da ülke içinde uygulanan kuralları azaltmayı hedeflemektedir.

Hizmet ticaretinin gelişmesi için gereken unsurlar

- Ulaştırma
- Telekomünikasyon
- Beşerî sermaye
- Hukuki altyapı

**Teknoloji başarı endeksine göre en iyi durumda ki ülke Finlandiya dır.

*Ortalama okullaşma oranı insan becerisinin bir göstergesidir.

* "Telif hakkı ve yeni lisans sözleşmesi" yeni bilgi teknolojinin bir göstergesidir.

TEMEL ENDÜSTRİLER

Özel sektör tarafından sunulan bilgi endüstrileri : Araştırmacılar, anketörler, yazarlar, kredi kontrolörleri

Basın yayın endüstrisi: Baskı, dizgi, ciltleme, yayın ve kopyalama

Bilgi isleme ve hizmet endüstrileri: Bilgisayar merkezleri, dergiler, bilgi bankaları, bilgisayar yazılım evleri (knowledge)

Özel olarak işletilen bilgi endüstrileri : Avukatlar, muhasebeciler, danışmanlar, bilirkişiler, tasarımcılar

Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) endüstrileri: Bilgi depoları, araştırma endüstrileri, mühendislik şirketleri

Eğitim endüstrileri Okullar, iletişim kursları, seminerler, kütüphaneler, yetişkin eğitim birimleri (yaşam boyu eğitim)

Bilimsel bilgi donanımı endüstriler Elektronik hesap makineleri, araştırma ekipmanları, bilgisayarlı eğitim ekipmanları, eğitim araçları

Özel etik endüstrileri Felsefeciler, dini liderler, peygamberler

Dini endüstriler Dinî gruplar, kiliseler, türbeler, mabetler

Ruhsal eğitim endüstrileri Ruhsal eğitim merkezleri, gönüllü hizmet grupları vb

Yaşlı ve genç bakım endüstrileri Bakım evleri, yaşlı ve genç rekreasyon kurumları, bakıcılar

Aile yapısının değişmesi. Kadının evdeki pozisyonu için ikame meslekler.

Çocuk bakıcılığı, ev hizmetleri,

Sağlık eğitim hizmetleri Kamu hizmet alanları (kamu görevlileri)

4. KONU

MAL VE HİZMET TİCARETİNDE SERBESTLEŞTİRME KAVRAMI

Serbestleştirme: Yeni üreticilerin piyasaya girişinde engellerin kaldırılmasıdır.

Ticaretin serbestleştirilmesinden beklenen yararlar aslında kaynak etkinliğinin sağlanmasıyla ortaya çıkar. Dolayısıyla, ticaret engellerini azaltmak yurt içi fiyatları uluslararası fiyat düzeylerine çeker ve kaynak etkinliği açısından da firmaların daha etkin çalışmasını sağlar. Bunun nedeni de rekabetçi piyasalarda üretim yapan firmaların yanlış girdi bileşimi hâlinde üretim maliyetlerinin yükselecek olmasıdır.

Etkinsizlik sonucunda maliyetler aşırı arttığında da hem yasal düzenleme hem de serbestleştirme gereksinimi aynı anda ortaya çıkmaktadır. O hâlde serbestleştirme bir hizmeti daha iyi sunabilecek üreticiyi teşvik ederken sunamayacak olanları da piyasa dışına itecek demektir.

Piyasaya giriş serbestisi ve rekabet ortamı, piyasada çok sayıda sunucunun olması demektir.

Hizmetler Sektöründe Kamu Mülkiyeti İle Yasal Düzenleme Gerektiren Başlıca İki Sorun

A) Doğal Tekeller: Hizmetin sağlanması doğal tekeli gerektiriyorsa ya serbest piyasacı ya da kamu mülkiyetçiliği politikası uygulanır

a-Kamu mülkiyeti

b-Rekabetçi firmalar arasında basit ayırma gitmek

B) Asimetrik Bilgi.: Ekonomik birimlerden bir tarafın diğerine oranla daha fazla bilgiye sahip olması durumu “asimetrik bilgi” kavramı ile ifade edilmektedir.

Serbest piyasacı politika tarihsel olarak çok önemsenen bir yol olmamıştır. ABD’nde 1800’lerde demir yolu sanayiinde yaşanan deneyim ABD’nin ilk düzenleyici devlet kuruluşunu (Interstate Commerce Commission) kurmasıyla sonuçlanmıştır

Seçilen yol hangisi olursa olsun, doğal tekel sorununu çözmede esas sorun tekel sınırlarının kesin olarak belirlenebilmesidir. Ancak bu sektör daha çeşitli, daha iyi ve daha az maliyetli bilgi ve iletişim hizmetlerine olan talebin artması sonucunda 1980’lerde büyük bir özelleştirme dalgası yaşamıştır. 1985 yılında telekomünikasyon sistemini özelleştiren Japonya’da özelleştirmenin etkilerinin hizmette niteliğin artması ve maliyetlerin düşmesi biçiminde- derhâl hissedildiği görülmüş ve Japon telekomünikasyon sektöründe 1984-1990 arası dönemde iş gücü verimliliği % 48 oranında artmıştır.

DÜNYA TİCARETİNDE SERBESTLEŞMENİN TARİHÇESİ

Ticarette serbestleşme 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. 18. yüzyılın sonlarına doğru İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi başta tekstil olmak üzere ihracatın gelişip artmasını sağlamıştır. Burada belirtelim ki İngiltere, İngiliz imalat sanayiinin kapasitesi Almanya ve Fransa gibi rakip ülkelerin birkaç katına ulaşmadan serbest piyasa ve ticaret ilkelerini uygulamamış; devlet müdahalesi ve gümrük tarifesinin olmadığı bir ticaret sistemini 1840’ların başında başlatmış ve 1930’ların sonuna kadar da uygulamıştır. 19. yüzyılın sonunda da Almanya ve Fransa serbest ticaret politikalarından çekilmişlerdir. ABD ise iç savaşın hemen ardından ithal ikameci sanayileşme politikasını başlatmıştır. Birinci Dünya Savaşı’na kadar uzanan dönemde Kara Avrupası’nda korumacılığı artırma politikası ortak bir eğilimdir. Korumacılık aslında serbest ticaretin kendilerine değil de İngiltere’ye yaradığını düşünen Fransa ve Almanya gibi ülkelerin tepkisidir. Japonya da sanayi sektörlerini içeren korumacı politika izlemiştir.

Batılı ülkeler dış ticaret ve kambiyo rejimlerini serbestleştirmek için bazı girişimlerde bulunmuşlardır. Bu amaçla Dünya Ekonomik Konferansı 1927 ve 1930 yılında olmak üzere iki kez toplanmıştır. Ancak 1929 yılında patlak veren dünya iktisadi krizi ve hemen sonra ABD’nin 1930’da Smooth-Hawley Tarife Yasasını yürürlüğe koymasıyla bu çabalar sonuçsuz kalmıştır. Çok geçmeden diğer ülkeler de aynı yolu izlemişler ve böylece dünya ticaretinde yeni ve uzun bir korumacılık dönemi başlamıştır.-

Korumacılık Davranışının Sonucunda

1-Gümrük tarifeleri yüksek oranlarda artmış

2-Tarife uygulamalarında farklılıklar ortaya çıkmıştır.

3-Dünyadaki kaynak dağılımında etkinsizlik yaratmış ve dış ticarette yoğun bir haksız rekabet ortamı ve koşulları ortaya çıkarmıştır.

4-Artan sanayi üretimlerine dış pazar arayışı içindeki sanayileşmiş ülkelerde hoşnutsuzluğa neden olmuştur.

Çok tarafı bir uluslararası ticaret ve ödeme sistemi kurulması yolundaki önemli adımların da sanayileşmiş Batı ülkelerince atıldığını görmekteyiz. 1944 yılı tarihli Bretton Woods Konferansları uluslararası iktisadi ve mali sistemin temelini atılmasında ilk adımdır. Bu konferanslar sonucu Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) kurulmuştur. Dünya Bankası’nın görevi II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinin yeniden inşasına katkıda bulunmak ve uluslararası parasal ve mali sistemin düzenli işleyişini sağlamaktır

Uluslararası Ticaret Örgütünün (ITO) kurulma kararı 1947 yılında Küba'da alınmıştır. Örgüt Ana Sözleşmesinde (Havana Charter) belirtilen temel amaç dış ticaretteki gümrük tarifeleri ile diğer kısıtlamaların kaldırılarak dünya ticaretinin serbestleştirilmesiydi. Fakat ITO sözleşmesi ABD ve diğer bazı sanayileşmiş ülke yasama organlarınca onaylanmayarak örgütün kuruluşu engellenmiştir. 1 Ocak 1995 tarihinde resmî olarak Dünya Ticaret Örgütü'ne dönüşen GATT'ın asıl işlevi dünya ticareti önündeki engellerin kaldırılmasıdır. GATT toplam sekiz görüşme gerçekleştirmiştir. Sekizinci ve sonuncu olan müzakereler Uruguay Müzakereleri olup Uruguay'ın Punta del Este kentinde 1986-1994 yılları arasında gerçekleşmiştir.

Emek-yoğun mallardan sermaye yoğun mallara kaydırmayı başarmış Birinci Kusak Sanayiselen Ülkeler

- Kore
- Tayvan
- Singapur
- Hongonk

GATT görüşmelerinde temel pazarlıklar hangi ülkelerde olmuştur

- ABD
- Avrupa Birliği
- Japonya

GATT Uruguay Müzakereleri Eylül 1986'da Uruguay'ın Punta del Este kentinde başlamış ve Aralık 1993'te tamamlanmıştır. 15 Nisan 1994 tarihinde Fas'ın Marakeş kentinde 125 ülkenin nihai anlaşmayı imzalaması ile sonuçlanmış ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurulmuştur. Tarifelerin ve tarife-dışı engellerin kaldırılarak yeni korumacılığın yayılışının önlenmesi, sınai ve fikrî mülkiyet haklarının korunması ve resmî ihalelerde yerli firmalar lehine konulan ayrıcalıkların giderilmesi ve tarıma ilişkin sübvansiyon ve teşvikler diğer önemli konular arasında yer almıştır. Burada hizmet ticareti de kapsama alınmış ve hizmetlerde serbestleştirmeyi gerçekleştirmek üzere Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) kabul edilmiştir.

DÜNYA HİZMET TİCARETİ ÖNÜNDEKİ ENGELLER

- 1-Hizmet ticaretinde ulusal refah,
- 2-Sağlık,
- 3-Güvenlik gibi gerekçelerle getirilen yasaklamalar,
- 4-Miktar kısıtlamaları ve yasal düzenlemeler olmaktadır.

gruplandırma olarak

Hizmet ticaretinin önündeki engeller "**yabancı sunucuların piyasaya girişine yönelik engeller**" ve "**millî muameleyi etkileyen önlemler**" olarak gruplandırılmaktadır. Yabancı firmaların piyasaya girişini ve faaliyetlerini kısıtlayan ya da yasaklayan engeller özellikle miktar kısıtlamalarıdır. Millî muameleyi etkileyen politikalar ise yerli firmalara maliyet üstünlüğü sağlayan politikalar ile yurt içi piyasada bir hizmetin yabancı sunucularına maliyet arttırıcı yada rekabet gücünü azaltıcı dezavantajlara yol açan düzenlemeler getirilmesi şeklindedir.

Yabancı Sunucuların Piyasaya Girişine Yönelik Engellere örnekler:

- 1-Yurt içi tüketim payı üzerindeki kota,
- 2-İthalata yönelik kota,
- 3-Tüketicilerin hareketliliğine ilişkin olarak uygulanan kota (turist vizelerinde sayısal sınırlamalar gibi)
- 4-Hizmet üretiminde kullanılan girdilere uygulanan kotalar bu engellere verilen önemli örneklerdir.

Uluslararası Ticaret Örgütü (ITO)'nın kurulma kararı **1947-Küba**

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ile ilgili bilgiler

- a. 1948'de faaliyete geçmiştir
- b. Bir tarife sözleşmesidir
- c. Cenevre kentinde daimi sekreterliği vardır
- d. Üyeler arası karşılıklılık ilkesine dayanmaktadır

-Günümüzde Dünya Ticaret Örgütü'nün üye sayısı 155 tir.

-1994 yılında Fas'ta, hizmet ticaretinde serbestleştirmeyi gerçekleştirmek üzere kabul edilen anlaşma **Hizmet Ticaret Genel Anlaşmasıdır.**

-Bir hizmetin sağlanmasının doğal tekeli gerektirmesi durumunda **Serbest piyasacı** uygulanır

-Dünyada ticarette ilk serbestleştirme hareketleri Sanayi Devrimi dayanmaktadır

-Dünya'da serbest ticaret uygulamalarında azalma 1870-1913 yıllarında yaşanmıştır

5. KONU

Uluslararası Hizmet Ticareti, Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) ve Etkileri

HİZMETLER SEKTÖRÜNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİN EVRİMİ

Hizmetler sektörüne ilişkin ilk görüşler, Colin Clark ve Alan Fisher'a aittir. Clark ve Fisher'a göre, ekonomilerin içinden geçtiği evrim süreci üç aşamada ele alınmalıdır.

Diğer bir anlamda Ekonomilerin gelişim sürecinin aşamaları:

1. Tarım, hayvancılık ve madencilik;
2. Sınai ekonomi;
3. Hizmet ekonomisi.

****Finans, iletişim, enformatik, pazarlama, taşımacılık, reklam, dağıtım Hizmet Sektörünün başlıca örnekleridir.**

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), "hizmetler" başlığı altında 12 sektör ve 155 alt sektöre yer vermektedir. Söz konusu sektörler: (1) iş hizmetleri (profesyonel hizmetler ve bilgisayar dâhil) (2) iletişim hizmetleri (3) inşaat ve mühendislik hizmetleri (4) Dağıtım hizmetleri (5) Eğitim hizmetleri (6) Finansal hizmetler (7) Çevreye ilişkin hizmetler (8) Sağlık hizmetleri (9) Turizm ve seyahat hizmetleri (10) Rekreasyonel, kültürel ve sportif hizmetler (11) Ulaştırma hizmetleri (12) Diğer hizmetler (diğer sektörlerle dahil edilemeyenler).

Hizmetler sektörünün dünya üretimindeki payının artma şartları

- 1-Sinai gelişme, geniş fakat göze pek görünmeyen bir hizmet altyapısını gerektirir: Ulaştırma, dağıtım, iletişim, finans ve sigorta bunların birkaçıdır.
- 2-Reklamcılık, bilgi işleme, temizleme gibi daha önce sinai kuruluşlarca, kendi bünyelerinde gerçekleştirilen işler zamanla hizmet sektöründe çalışan firmalara yaptırılmaya başlanmıştır.
- 3-Tıpkı sanayileşmenin başlangıç aşamalarında, sanayi mamulleri talebinin yüksek gelir esnekliğinin imalat sanayisi üretimini uyarması gibi sanayileşmenin ileri aşamalarında da yüksek hizmet talebinin gelir esnekliği, hizmetler sektörünün gelişmesini özendirir.
- 4-Artan emek talebi, ev kadınlarının da iş gücüne katılmasıyla birlikte, ev hizmetlerinin ticarileşmesine neden olmaktadır.
- 5-Sanayileşmeyle birlikte artan kentleşme eğilimi; polis, toplum sağlığı, kent yönetimi gibi yeni hizmetlere gereksinim yaratır.

****Eylül 1986'da başlayan ve 15 Aralık 1993 tarihinde tamamlanan Uruguay Müzakereleri sonrasında varılan anlaşma sonucu kurulan ve 1.1.1995'te yürürlüğe giren Dünya Ticaret Örgütü, hukuki zemine oturmuş ve yaptırım gücü artmış olarak ve aynı zamanda daha önce serbestleşme kapsamına giren sanayi ürünleri ticaretine ilave olarak tarım, tekstil ve hizmet ürünleri ticareti ile birlikte fıkri mülkiyet haklarını da bünyesine katarak GATT'ın yerine geçmiştir.**

ABD'nin bazı gelişmiş ülkelerin (GÜ'in) de desteğini sağlayarak hizmet ticaretini GATS şemsiyesi altına alma ve serbestleştirme girişimlerine **"Onlar Grubu"** adı verilen gelişmekte olan ülkeler (GOÜ) en sert muhalefeti yürütmüştür. Hizmet ticaretinin UT gündemine alınmasına karşı çıkan görüşler

- 1-GATT çerçevesine alındıktan sonra hizmet ticaretinin mal ticaretiyle bağlantılandırılmasının kolaylaşacağı ve GÜ'in mal ticaretinden kaynaklanan sorunlarına hizmet ticaretine ilişkin önlemler olarak misillemede bulunacakları düşüncesi
- 2-GÜ'in, GATT Tokyo Turu'ndan kalan ve çözüm bekleyen sorunlara daha az dikkat gösterecekleri kaygısı.
- 3-"Modern hizmetler" esas olarak GÜ tarafından sağlandığından, hizmet ticaretinin serbestleştirilmesinin asıl olarak söz konusu ülkelere yarar sağlayacağına ilişkin kuşku.
- 4-Yabancı doğrudan yatırımlar gibi duyarlı bir konunun da hizmet ticareti bağlamında görüşmelere dahil edileceği ve bunun sonucunda çok uluslu şirketlerin egemenliklerinin artacağı korkusu.
- 5-GÜ'in, mal ticaretine ilişkin GATT kurallarını, hizmet ticaretine uygulama talebine GOÜ'in ihtiyatla yaklaşması.

GOÜ'in hizmet ticaretine ilişkin yaklaşımları. UT görüşmelerinin ileri aşamalarında değişmeye Neden Olanlar

- 1-Hizmet ticaretine ilişkin görüşmelerin **bağımsız olması** ve **GOÜ'in çıkarlarının gözetileceğinin** açıklanması.
- 2-Finans, telekomünikasyon, taşımacılık gibi hizmet dalları ürünlerinin, hizmet ticaretinin serbestleştirilmesiyle birlikte **daha düşük dünya fiyatlarından sağlanabileceğinin** ve bu durumun **yerli üretime kazandıracığı avantajların** anlaşılması,
- 3-Birçok emek-yoğun hizmet dalında, özellikle orta gelişmişlik düzeyindeki **GOÜ'in karşılaştırmalı üstünlük sahibi olduğunun kavranması**

Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS), DTÖ'nün kapsamına girmekte ve uluslararası hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi ile ilgili ilkeleri ve yükümlülükleri belirlemektedir.

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) 1 Ocak 1948 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

*****Genel amacı; "gümrük tarifelerinin ve diğer dış ticaret engellerinin giderek azaltılması ve uluslararası ticarete ayrımcı uygulamaların ortadan kaldırılması"** olan GATT, uluslararası ticareti, haklar ve yükümlülükler açısından düzenleyen çok taraflı bir anlaşmadır.

*****Uruguay Turu görüşmeleri esnasında oluşturulan Hizmet Ticareti Genel Anlaşmasında "Hizmet" tanımı bulunmamaktadır. Bunun nedeninin** hızla gelişen teknolojiyle beraber yeni türeyecek hizmetlerin tanım dışında kalmasını önlemek olduğu düşünülmektedir.

***** "Hizmetler" Sektörü, Hizmet Ticareti Genel Anlaşması ile uluslararası disiplinlere kavuşturulmuştur.**

GATS: Amaçları ve Mimarisi

Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) 1986- 1994 yıllarında yapılan Uruguay Turu'nda GATT'a dahil edilmiştir ve 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

GATS'ın önemi, iki özelliğinden kaynaklanmaktadır. **Bunların ilki** anlaşmanın öngördüğü çok taraflı hak ve yükümlülüklerin, yabancı doğrudan yatırımlar, zorunlu mesleki nitelikler, kişilerin ve elektronik verilerin ulusal sınırlar ötesi hareketini de içerecek biçimde geniş bir alanda uygulanacak olmasıdır. **ikincisi** ise hava trafik hakları ve ticari amaç içermeksizin, kamu

faaliyetleri için satın alınan hizmetlerin kamu kuruluşları tarafından edinilmesi ile ilgili kanun, düzenleme ve koşullar dışındaki tüm hizmet sektörlerini kapsamaktadır.

GATS Anlaşması'nın amacı mal ticaretine ilişkin temel kuralların hizmet ticaretine uygulanmasıdır.

GATS. hizmet ticaretinin 4 ana sunum (arz) biçimi

- (a) Sınır-aşırı hareket yoluyla arz
- (b) Tüketicilerin hareketi yoluyla arz
- (c) Gerçek kişilerin hareketi yoluyla arz
- (d) Ticari varlık oluşturulması yoluyla arzdır.

GATS'ta ver alan diğer önemli ilke ve kurallar şunlardır:

- Ayrımcı Olmama ya da "En Çok Kayırılan Ülke" veya kısa MFN ilkesi:
- Saydamlık:
- Destek

•Anlaşma'nın V. maddesi, GATS'a taraf ülkelerin kendi aralarında hizmet ticaretinin serbestleştirilmesine yönelik olarak anlaşma yapmasına (a) anlaşmanın önemli miktarda hizmet dalını kapsaması (b) söz konusu dallara ulusal muamele ilkesini uygulaması ve (c) GATS'a taraf üçüncü ülkelere daha büyük engeller getirmemesi koşuluyla izin vermektedir. _

GATS'ta Hizmet Ticaretine İlişkin Sektörel Ek'ler

- 1- Finansal hizmetler
- 2- Gerçek kişilerin hareketi
- 3- Telekomünikasyona ilişkin Ek,
- 4- Temel telekomünikasyona ilişkin Ek
- 5- Deniz taşımacılığına ilişkin Ek,
- 6- Hava taşımacılığı ile ilgili Ek

Serbestleştirme Taahhütleri ve Türkiye

Taahhüt listeleri, GATS'ın ayrılmaz bir parçası olup taraf ülkelerin, hizmet ticaretinin liberalizasyonuna (serbestleştirilmesine) ilişkin özel yükümlülüklerini içerir. Pazara giriş" ve "Ulusal muamele" ilkelerinin, 12 hizmet alt sektörü ve 155 faaliyet dalında hangi koşul ve sınırlamalara bağlı olarak uygulanacağı, bu listelerde yer alır.

Özel taahhütlerin pazara giriş ve ulusal muamele üzerindeki etkileri

- (i) her bir listede yer alan hizmet sektörü ve alt-sektörleri
- (ii) hizmetlerin dört ana sunum biçiminden hangilerinin listelere konduğu
- (iii) pazara giriş ve ulusal muameleyle ilişkin koşullar (pazara girişin sınırlanmış yada niteliksel olarak tanımlanmış olup olmaması)
- (iv) objektif kriterleri belirlemeksizin "ekonomik ihtiyaçların" testi
- (v) En Çok Kayırılan Ülke (MFN) muafiyetlerinin sayısı.

HİZMET TİCARETİNE İLİŞKİN ÇOK-YANLI GÖRÜŞMELER

Finansal hizmetlere ilişkin görüşmelerin ilk aşaması Temmuz 1995'te sonuçlanmıştır. Görüşmeler sırasında ABD bankacılık ve diğer mali hizmetlerde, diğer ülkelerin sağladığı yararların, ABD için aynı düzeyde gerçekleşmeyeceğini ve diğer ülkelerin liberalizasyon tekliflerini yetersiz bulduğunu gerekçe göstererek tekliflerini geri çekmiştir. Bunun üzerine ABD'nin muafiyetlerinin kapsamı genişletilmiştir. Gerçek kişilerin dolaşımına ilişkin ilk görüşmeler 28 Temmuz 1995'te tamamlanmış, sonuçları bir protokole bağlanmış, söz konusu protokol Ocak 1996 sonunda yürürlüğe girmiştir.

Dolaşım hakkı konusunda en ileri düzeyde taahhütte bulunan ülkeler arasında **Avustralya** ve **Kanada** göze çarpmaktadır. Taahhütlerin çoğu, nitelikli elemanlara yöneliktir. Ocak 2000'de başlayan yeni hizmet ticareti genel görüşmeleri çerçevesinde üye ülkeler önerilerini Hizmet Ticareti Konseyine sunmuşlardır. Ancak, GOÜ'nün iş gücü hareketlerini engelleyen önlemlerden vazgeçmedikleri gözlenmektedir.

Temel telekomünikasyon hizmetleri (ses, faks, telgraf, data, mobil telefon, çağrı, kablolu TV, kiralık kanal) görüşmeleri uzun yıllar almış, 15 Şubat 1997'de hazırlanan Protokol ve Ekleri ile sonuçlanmış, katılımcı 63 ülke taahhütlerini sunmuştur. Bunların yarısından fazlası GOÜ'dür. 2000 yılı itibarıyla 79 üye ülke telekomünikasyon piyasalarını rekabete açmış ve en az bir sektörde serbestleşme taahhüdünde bulunmuştur. Sektörde serbestleşmenin öncelikle iletişim maliyetlerini düşürmesi amaçlanmıştır.

GATS'ın en belirgin yanı, hizmet ticaretine sağlamış olduğu serbestleşme derecesi değil, çok taraflı ticaret hakları ve yükümlülüklerinin kapsamını, yabancı doğrudan yatırımların çeşitli yönleri, mesleki nitelikler ile kişilerin ve elektronik verilerin sınır aşırı hareketini de içine alacak biçimde genişletmiş olmasıdır.

GOÜ, kısmen de olsa geçmişte GATS'a yönelttikleri bazı eleştirileri muhafaza etmektedir. Bunların biri, bebek endüstrilerden (hizmet faaliyetleri dahil) bazılarının gelişmesi üzerinde yaratacağı olumsuz etkidir. Hükümetlerin; yatırımcıları, mevduat sahiplerini vb. korumak, finansal sistemin bütünlük ve istikrarını muhafaza etmek amacıyla önlemler alıp alamayacağıdır.

6. KONU

İnternet ve Elektronik Ticaretin Hizmet Ekonomisi İtibarıyla Analizi

Bilgisayar, yazılım ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, bilgi edinme ve mübadele araçlarını da değiştirmiş, yeni yöntem ve araçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnternet kullanıcılarının yaklaşık yarısını gençler oluşturur.

İNTERNET'İN TARİHÇESİ

İnternet'in araştırmacılar arasında 1960'lı yıllarda yeni iletişim yollarının keşfedilmesiyle başladığını görüyoruz. 1969 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Savunma Bakanlığının da desteğiyle dört Amerikan üniversitesi arasında ileri

Araştırma Projeleri Ağı kurulmuştur. Arpanet, Ağ Kontrol Protokolü aracılığıyla kullanıcılar arasında iletişim olanağı vermiştir.

Arpanet 1970'li yıllarda temelde elektronik ileti (e-mail, e-posta) gönderilmesini kolaylaştırmak, devlet kurumları, şirketler ve üniversiteler arasında dosya transferini kolaylaştırmak için kullanılmıştır. Elektronik iletinin ilki 1972 yılında gönderilmiştir. Amerikan Savunma Bakanlığının

Arpanet'e ilgi göstermesini nasıl nedeni, başlangıçta savaş zamanı bilgi akışını sağlayan araç olarak görmesidir.

1980'li yılların başında birbirine bağlanan ağlar arasında bilgi akışına yönelik standartları öngören TCP/IP protokolü uygulamaya konuldu. Bu durum, internet adresleri ya da alan adları vasıtasıyla kullanıcıların kimliğinin tespitine ve tanımlanmasına imkân sağladı; birbirine bağlı çeşitli ağlar arasında iletişim hızlandı ve böylece internet doğmuş oldu. 1990 yılında da dünya çapında bilgi ağı (World Wide Web-www) kuruldu. Böylece, ilk olarak metin ve grafiklerinde dahil edildiği web sayfalarının online olarak iletilmesi sağlandı.

ilk uluslararası online hatlar 1973 yılında ABD, İngiltere ve Norveç arasında oluşturuldu. Dünyada ise 1997'de 110'dan fazla ülke internet'e bağlandı. Günümüzde şubesiz bankacılık olarak adlandırılan online bankacılık ve sanal alışveriş gibi internet üzerinden yapılan ticari faaliyetlerde 1994 yılında başladı. internet'in bireylerin kullanımına sunulması ise ilk olarak yine ABD'de 1986 yılında başlamış ve 1990'larda da uluslararası düzeyde büyük bir hızla yayılmıştır

**Uluslararası online hatlar ilk olarak ABD, İngiltere ve Norveç arasında oluşturuldu.

**Telefon, faks, televizyon ve internet e-ticarete kullanılan başlıca araçlardır.

Elektronik ticaretin gelişmesinde rol oynayan faktörler: dünya çapında bilgi ağının kurulması, iletişim sektörlerinde serbestleşme ile fiber optik kablo sistemi, dijital abone hattı, uydu teknolojisi

ELEKTRONİK TİCARETİN TANIMI VE ARAÇLARI

E-ticarete kullanılan başlıca araçlar şunlardır: Telefon, faks, televizyon, elektronik ödeme ve para transferleri, elektronik veri değişimi ve internet. Bu araçların tamamı aslında e-ticaret kavramının geniş tanımını oluşturmaktadır.

Tüm ticari mübadele sürecini bilgi teknolojisi ve EDI-bilgi alışverişi sistemine dayandıran **ilk ülke Singapur** olmuştur. 1989'da kurduğu TradeNet ile ilk adımı atan bu ülkede başta kargo ve gemi hizmetleri olmak üzere yirmiden fazla hükümet birimi ithalat-ihracat sürecinde söz konusu Trade Net'e dahil olmuştur.

internet hizmetlerinin arz koşulları esas olarak bunların fiyatlandırma ve maliyetlerine bağlıdır. Maliyetlere bakıldığında, ilk akla gelen altyapı maliyetleri, kuşkusuz haberleşme hatlarının getirdiği finansal yüke bağlıdır.

ITU raporlarına göre, en sık kullanılan fiyatlandırma sistemi "sabit ya da tek fiyat" uygulaması olmaktadır. Bu sistem, sabit bant genişliği için yıllık bir bağlanma ücreti tespit etmekte olup, satın alınan bant genişliği çerçevesinde sınırsız kullanımı öngörmektedir.

Söz konusu fiyat sisteminin sık kullanılmasının önde gelen nedeni, sistemin gerek hizmet sağlayıcı gerekse kullanıcı açısından bazı avantajları olmasıdır. ikinci olarak, sabit fiyat uygulaması internet'in evde internet kullananlar arasında yayılmasını da teşvik etmektedir.

İnternete Olan Talebi Etkileyen unsurlar

-E-ticaretin gelişmesinde, altyapıda rekabetin oluşması ve piyasaya giriş yapan sunucu sayısındaki artış da etkili olmuştur.

-Talep unsuru internet hizmetleri ve dolayısıyla da e-ticaretin gelişmesinde çok önemli olan diğer bir unsurdur.

-Bilgisayar donanımı ve yazılımı gibi tamamlayıcı mal ve hizmet fiyatları ile ikame mal ve hizmet fiyatları da internet hizmetine olan talep üzerinde etkili olmaktadır. Donanım ve yazılım fiyatları düştükçe talep artmaktadır.

-internet'e bağlanma tekniği olan kablolu hızlı internet teknolojisi ADSL fiyatlarının rekabetçi düzeylere düşmesi de talebi etkileyen olumlu gelişmelerden biridir.

vb.durumlar olarak sıralanabilir.

Elektronik Ticaretin Kullanıcı Sanaviler Açısından Önemi

E-ticaretin bu açıdan iki önemli etkisi vardır. Birincisi piyasa yapısına olan etkisi, diğeri de bir ürün tasarımından bu ürünün nihai tüketiciye satışına kadar olan arz sürecinde yarattığı değişiklik ve etki olmaktadır.

internet, küçük ölçekli firmalara büyük ölçekli firmalar ile aynı kulvarda rekabet etme imkânı vermesi bakımından dengeleyici (ekolayzer) role de sahiptir.

Sanaviler açısından internetin önemi

a. internet dijital bilgi transferini kolaylaştırır

b. internet küçük ölçekli firmalara rekabet imkanı sağlar

c. internet firmaların dikey bütünleşmesini sağlar

d. internet perakende satışı hızlandırır

internet işletmeleri verimlilik ve istihdam konusunda olumlu yönde etkiler. internet ilk olarak ABD'de 1986 yılında başladı.

1990 yılında dünyada toplam e-ticaretin %80'i ABD tarafından gerçekleştiriliyordu.

Elektronik ticaretin çeşitli dağıtım maliyetleri üzerindeki etkisi e-ticaret yoluyla satılan ürünlerin maliyeti açısından önemlidir. Gemi taşımacılığı maliyetleri artırıyor ve nihai fiyatı yükseltiyor olsa da dağıtım maliyetleri özellikle mali hizmetler, bilgisayar yazılımı ve seyahat sektörlerinde son yıllarda önemli ölçüde azalmıştır.

8 Haziran 2000 tarihli 2000/31/EC sayılı bu direktifin amacı, üye ülkeler arasında hizmetlerin serbest dolaşımını sağlamak suretiyle Tek Pazar'ın iyi işlemesine katkıda bulunmak olarak belirlenmiştir.

**Elektronik ticarete yönelik vergilendirme OECD tarafından bazı kurallara bağlanmıştır.

Günümüzde internet üzerinden e-ticaretin artışında, altyapı ve piyasaya giriş koşullarındaki gelişmenin yeni iş fırsatları yaratması çok etkili olmuştur. Ayrıca, internet bir bilgisayardan diğerine dijital bilgi transferini kolaylaştırmış ve elektronik ticaretin hızla artmasını sağlamıştır. internet'in yaygınlaşması ve internet üzerindeki mevcut bilginin sürekli artıyor olması da bilgi piyasasında köklü değişikliğe yol açmaktadır. İnternet piyasaya girişi kolaylaştırması bakımından küçük ve orta ölçekli firmalara büyük yarar sağlamaktadır. İnternet üzerinden ticaret talebi araştırma, teslim zamanı, maliyeti ve seyahat masrafları gibi mübadele maliyetlerinin azalmasıyla daha da artacaktır. Elektronik ticaretin başlangıçta en hızlı biçimde etkili olduğu hizmet sektörleri haberleşme, finansal hizmetler, toptan ve perakende ticaret olmaktadır. Eğitim, sağlık ve kamu hizmetlerindeki önemi de giderek artmaktadır. İşletmeler ve bireylerin en çok dile getirdikleri sorunların başında internet'te tam bir güvenlik ve gizlilik sağlayacak küresel bir yasal çerçevenin oluşturulması gelmektedir. Bu anlamda kamusal ve sivil toplum kuruluşlarının sorumluluğu önemlidir.

Elektronik ticaretin vergilendirilmesinde dikkat edilmesi gerekli düzenlemeler

- a. Vergi sistemi mükellefler açısından basit olmalı
- b. Vergi kurumlarındaki işlemlerde bürokratik maliyetler düşük olmalı
- c. Vergiler işletmelerin teknolojik gelişmelere uyumunu engellememeli
- d. Yerel vergi sistemi uluslararası alandaki düzenlemelerle uyumlu olmalı

7. KONU

Dünyada Hizmet Ticaretinin Sayısal Gelişimi

Mal akımları dış ticarete en yoğun ve en eskisi olup uluslararası düzeyde hızlı bir şekilde gelişmiştir. Ancak, özellikle 1970'li yıllarda yaşanan iletişim devriminden sonra, dünyada mal hareketlerinin yanında hizmet alım-satımları da hızla gelişmeye başlamıştır. Dolayısıyla, dünya ticaretinde mal ve hizmet akımları artık birlikte ele alınmaktadır. Uluslararası düzeyde bu akımlara ilişkin istatistiksel verileri de İngilizce adı World Trade Organization (WTO) olan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) verilerinden izleyebilmekteyiz.

DÜNYADA HİZMET TİCARETİNİN ÖNEMİ

Dünya hizmet ticaretinin artış hızının da mal ticaretindeki artış hızını 1980'li yıllardan itibaren geçtiği görülmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren hizmetler sektörü ile hizmet ticaretinin gelişmesi iktisadi büyümenin sürdürülebilir kılınmasında yeni bir güç kaynağı hâline gelmiştir.

2010 yılında hizmet ihracatı bir önceki yıla göre Çin'de % 32, Hindistan'da ise % 33 artarken Avrupa Birliği'nde % 3 artmıştır.

Hizmet ihracatı artışında başı çeken ülkeler yine Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve AB-27 ülkeleri olmaktadır.

Dünya hizmet ticaretinde birinci ABD'dir. ABD'nin 2010 yılı toplam hizmet ihracatı 518 milyar dolar, toplam hizmet ithalatı da 358 milyar dolardır. ABD ve AB'yi Japonya, Çin ve Hindistan izlemektedir.

Ülkemizde hizmet ihracatında 2010'da dünyada önde gelen ilk 30 ülke arasında 28 inci sırada yer almaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü hizmetleri

- 1-Taşımacılık
- 2-Seyahat
- 3-Diğer Ticari hizmetler

Taşımacılık

Deniz yolu, hava yolu taşımacılığı ve diğer taşımacılık hizmetleri olarak üç alt sektöre ayrılmaktadır.

Diğer ticari hizmetler

Haberleşme hizmetleri (telekomünikasyon hizmetleri buraya dahildir), inşaat hizmetleri, Sigortacılık, Finansal hizmetler, Bilgisayar ve bilgi hizmetleri, Telif hakları ve patentler, Diğer iş hizmetleri, Kişisel, kültürel ve eğlence hizmetleri (görsel-işitsel hizmetler de bu alt sektöre dahildir).

Hizmet Ticaretinin serbestleştirilmesi sürecinden en çok gelişmiş ülkeler yararlanmıştır. Türkiye hizmet ihracatında dünyada önde gelen ilk 30 ülke arasında yer almaktadır.

DÜNYA HİZMET TİCARETİNİN ALT SEKTÖRLER İTİBARIYLA ANALİZİ

Dünya hizmet ticareti alt sektörler itibarıyla incelendiğinde, toplam hizmet ticaretindeki payı itibarıyla, birinci sırada diğer ticari hizmetlerin, ikinci sırada turizmin, üçüncü sırada ise taşımacılık hizmetlerinin yer aldığı görülmektedir.

2007 yılı verileriyle taşımacılık hizmetleri ihracatı ve ithalatında başı çeken ülkeler ABD, AB ve Japonya olmaktadır. Bu hizmetlerde 2000'li yıllarda önemli bir artış kaydeden Çin 2007'de 31.3 milyar dolarlık ihracat ile dünyada beşinci sırada yer almıştır.

2010 yılında ise bu sıralamanın değiştiği görülmektedir. 1.sırada AB, 2.sırada ABD, 3.Sırada Japonya, 5.Sırada Çin, Türkiye ise 13. Sırada yer almaktadır.

Dünya turizm gelirleri incelendiğinde 2007 ve 2010'da ilk beşe giren ülkeler arasında Türkiye'nin de yer aldığı görülmektedir.

Diğer ticari hizmetler kaleminde ihracat itibarıyla ilk sırayı AB, ikinci sırayı ise ABD almaktadır. Diğer ülkeler ABD, Güney Kore, Japonya, Çin, Rusya, Türkiye, Singapur, Malezya ve İran olmaktadır. İş, mesleki ve teknik hizmetler sektöründe varlığını hissettiren gelişmekte olan ülkelerin başında Brezilya gelmektedir.

Sigortacılık Hizmetlerinde ihracatta önde gelen ilk on ülke AB-27, ABD, İsviçre, Kanada, Singapur, Çin, Meksika, Hindistan, Japonya, ve Bahreyn olmaktadır.

Bilgi ve bilgisayar hizmetleri sektörü ihracatı önde gelen ilk 5 ihracatçı ülke

AB-27, ABD, Hindistan, İsrail ve Çin olmaktadır.

E-ticaret telekomünikasyon araçları vasıtasıyla ürünlerin/ hizmetlerin üretim, tanıtım, satış, sigorta, ödeme ve dağıtım işlemleridir. Bu açıdan, e-ticaretin üç aşamadan oluşur Bunlar:

- 1-Tanıtım ve piyasa araştırmaları;
- 2-Sipariş;
- 3-Ödeme ve teslim.

2007 yılında OECD ülkeleri itibarıyla toplam reklam harcamalarının % 7'si internet üzerinden yapılan reklam harcamalarını oluşturmaktadır.

İnternet abonesi ve internet kullanıcısı sayısı bakımından Kuzey Amerika ve Avrupa ilk sıralarda yer almaktadır. Ülkelerdeki durumda da ABD, Kanada, Japonya ve AB'nin gelişmiş ülkeleri ilk sıraları almaktadır.

****Kendi web sitesi olan işletmelerin oranı da hızla artmaktadır. 2007 itibarıyla, OECD ülkeleri ortalaması olarak 10 ve daha fazla personel çalıştıran her dört işletmeden üçü (toplamın % 67'si) web sitesine sahiptir. Japonya, İsveç, İsviçre ve Danimarka'da bu işletmelerin % 90'ının web sitesi vardır.**

***** OECD ülkeleri itibarıyla, e-ticaretin işletmelerin toplam iş hacmi içindeki payının en yüksek olduğu ülkeler İngiltere, Danimarka, Fransa, İrlanda ve Kore olmaktadır.**

2010 yılında dünya turizm gelirleri 940 milyar dolardır.

E-ticarette yüksek düzeyde internet güvenliği sağlayacak olan ve bilgisayarlarda teorik olarak sınırsız sayıda IP adresi sağlayabilen yeni sürümün adı IPV6'dır.

8. KONU

Hizmet Ticaretinin Ülkemiz Açısından Analizi

Hizmetler sektörü ülkemizde ulusal gelir ve toplam yatırımlar içindeki payı itibarıyla büyük öneme sahiptir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, millî gelir içindeki payı 1980'li yıllarda % 50'yi aşmış olan sektörün GSYİH içindeki payı 2000'li yılların başında % 63.8 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'de toplam sivil istihdam içinde hizmetler sektörünün payı artmıştır. 2011 yılında toplam istihdamın yarısına yakın kısmını hizmetler sektörü oluşturmaktadır.

Ülkemizde hizmet sektörünün gelişmesinin istihdam açısından iki yönlü önemi vardır. **Birincisi** işsizliğin yüksek olduğu bir ülke olarak istihdam yaratılması; **ikincisi** de kişi başına ulusal gelirin artırılmasıdır. Hizmet alt sektörlerinin ekonomiye katkısı incelendiğinde, ülkemizde toptan ve perakende satış hizmetleri ile **otel ve restoranların ilk sırada yer aldığı** anlaşılmaktadır. **İkinci sırada taşımacılık, haberleşme ve depolama hizmetleri** gelmektedir. Ekonomide yeri en düşük olan alt sektör ise eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler olmaktadır.

Türkiye'de toptan ve perakende satış hizmetlerinin ekonomiye katkısı diğer sektörlerden daha fazladır.

Türkiye'de, OECD ülkeleriyle karşılaştırıldığında eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerin istihdama katkısı çok düşüktür.

Ülkemizde alt sektörler itibarıyla hizmetlerin istihdama katkısını 2005 yılı verileriyle OECD ülkeleriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirdiğimizde; diğer ülkelere oranla eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerin katkısının % 9.4 ile çok düşük kaldığı görülmektedir.

Özellikle turizmdeki gelişmelere bağlı olarak Türkiye'nin 2000'li yıllarda dünya hizmet ticareti sıralamasında üst sıralara yükseldiği görülmektedir. 2010 yılı itibarıyla ülkemiz dünya hizmet ihracatında ilk 40 ülke arasında 28. sırada yer almaktadır.

*2010 yılında Türkiye mal ticaretinde açık vermiştir.

*1984 yılından günümüze Türkiye'nin hizmetler dengesi fazla vermektedir.

2010 yılı verilerine göre, hizmet ticaretinde fazla veren ülkelerin başında ABD, İngiltere, İsviçre, Fransa, Belçika, Hollanda, İspanya, Hindistan, Singapur ve Türkiye gelmektedir.

**TCMB kaynaklarına göre, diğer ticari hizmetler kalemi IMF ödemeler bilançosu sistematikindeki alt kalemlerin (haberleşme, sigortacılık, finansal hizmetler, bilgisayar hizmetleri, telif ve patent bedelleri, diğer iş hizmetleri, kişisel, kültürel ve eğlence hizmetleri vd.) yanı sıra transit ticareti de içermektedir.

Hizmet alt sektörlerinden en fazla ticaret fazlası veren sektör **turizmdir**.

Türkiye turizm hizmetleri geliri itibarıyla tüm dünyada ilk beş ülke arasında yer alır.

Ülkemiz turizm sektöründe dünyada önde gelen ilk 5 ülke arasında yer almaktadır.

ÜLKEMİZDE BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ KULLANIMI VE İNTERNET'İN SAYISAL GELİŞİMİ

Günümüzde çok hızlı bir gelişme yaşayan bilişim teknolojileri (bilgi ve iletişim teknolojileri) hizmet alt sektörü ülkemizde de hızla büyümektedir.

Türkiye'de bilişim teknolojileri hizmet alt sektörü günümüzde büyümüşür.

Bilişim hizmeti, bir çözümün beklenen amaca hizmet etmesi için gerekli olan ve insan gücüne dayanan çalışmalardır.

Bilişim ürünü, bir çözümün raftan sağlanan donanım, malzeme ve yazılımlarından oluşan parçalarıdır.

Bilişim teknolojileri üreten sektörlerin iktisadi büyümeye katkısı hızla artmaktadır.

Türkiye'de bilişim hizmetlerinde dış ticaretin önemi artmaktadır.

Adı T.C. Kalkınma Bakanlığı olarak değiştirilen Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) raporlarına göre, bilişim hizmeti bir çözümün beklenen amaca hizmet etmesi için gerekli olan ve insan gücüne dayanan çalışmalardır. Bilişim ürünü ise bir çözümün raftan sağlanan donanım, malzeme ve yazılımlardan oluşan parçalarıdır.

1990'lı yıllardan itibaren önem kazanan yazılım piyasası 2000'li yıllarda hızlı bir artış göstermiştir. Örneğin, 2006 yılında bir önceki yıla göre yazılım satışları 618 milyon dolardan 880 milyon dolara çıkarak % 29.7 oranında artmıştır.

Hane halkı itibarıyla bilişim teknolojilerine ilişkin veriler, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından Nisan 2008 ve Nisan 2011'de gerçekleştirilen Hane halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmalarına dayanmaktadır.

Türkiye'de 16-24 yaş grubundaki kadınların internet kullanımı erkeklerden daha düşüktür.

2008'de Türkiye'de kullanılan en yaygın internet erişimi türü % 82.1 ile ADSL kullanımı olmaktadır. 16-74 yaş grubundaki hane halkı bireylerinin bilgisayar ve internet kullanım oranları sırasıyla % 38.1 ve % 35.8'dir.

2008 itibarıyla bilgisayar ve internet kullanım oranının en yüksek olduğu yaş grubu 16-24'tür. Bu yaş grubunu 25-34 yaş grubu izlemektedir.

Genişbant bağlantı ile internet erişim imkânı kentsel yerlerdeki hanelerde % 47.5 iken, kırsal yerlerde % 18.6'dır.

Genişbant bağlantı ile internet erişim imkânının en yüksek olduğu bölge % 56.1 ile İstanbul olmaktadır.

Türkiye'de 16-74 yaş grubu arasındaki bireyler interneti düzenli olarak kullanmaktadır.

Bilgisayar ve internet kullanım oranlarının en yüksek olduğu yaş grubu 16-24 yaş grubudur.

Türkiye'de internet daha çok çevrim içi haber, gazete ve dergi okumak için kullanılmaktadır.

Nisan 2010 - Mart 2011 dönemini kapsayan sürede internet kullanan bireylerin kamu kurum ve kuruluşları ile iletişimde internet kullanma oranı % 38.9'dur.

İşletmelerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Durumu

Ülkemizde işletmelerde bilişim (bilgi ve iletişim) teknolojilerinin kullanımının artması gerek elektronik ticaret gerekse bütün olarak hizmet ekonomisi açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun değerlendirilmesi ise iş dünyasında bu konuyla ilgili araştırma yapılmasına bağlıdır. Bu çerçevede Türkiye İstatistik Kurumu düzenli anket çalışmaları yapmaya başlamış ve ilkinin 2005 yılında Avrupa Birliği İstatistik Ofisi metodolojisine uygun olarak gerçekleştirmiştir.

Ülkemizde her on işletmeden dokuzu internet'e erişimde genişbant bağlantı kullanmaktadır. Nitekim, Ocak 2011'de işletmelerin % 91.5'i internet'e erişimde genişbant bağlantı kullanmakta olduğunu beyan etmiştir. DSL bağlantı (ADSL, VDSL vb.) % 89.0 ile işletmeler tarafından internet'e erişimde en çok kullanılan genişbant bağlantı tipidir. Telefon hattı ile çevirmeli bağlantı veya ISDN gibi darbant bağlantı tipleri ise işletmelerin % 11.5'i tarafından kullanılmıştır.

Türkiye'de işletmelerde internet kullanım %100'e yaklaşmıştır.

TÜİK Araştırmaları işletmelerin kamu kurum ve kuruluşları ile iletişimlerinde internet kullanımının arttığını da göstermektedir. Her üç araştırmada da bilgi almak amacı ilk sırada, başvuru formu indirmek ikinci sırada yer almaktadır. İnternet kullanmayan işletmelerin kullanmama nedeni ise yüz yüze görüşmeyi tercih etmeleri olmaktadır. E-devlet uygulamasının yaygınlaşmasıyla bu oranlar daha da artacaktır.

İşletmelerin kamu kurum ve kuruluşları ile elektronik iletişimini sınırlandıran en önemli nedenler arasında % 39.2 ile "ihtiyaç duymama" ve % 34.2 ile "elektronik işlemlerin hala kâğıt evrak veya yüz yüze görüşme gerektirmesi" belirtilmiştir.

T.C. Kalkınma Bakanlığı bünyesinde oluşturulan E-Ticaret Genel Koordinatörlüğü de ülkemizde e-ticaretin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmaktadır. Nitekim, Aralık 2008'de AB'ye uyum kapsamında öngörülen E-ticaret Direktifi Çalışma Grubu konuyla ilgili bir rapor hazırlamıştır. Ayrıca, 2008 yılında 5070 Sayılı Elektronik imza Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunda, "e-imza başka bir elektronik veriye eklenen ve elektronik veriyle mantıksal bağlantısı bulunan ve kimlik doğrulama amacıyla kullanılan elektronik veriyi tanımlar" denilmektedir.